

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

<p>A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség címe alatt küldendő.</p>	<p>Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven. Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). Hirdetések díja: <i>Benn a lapban</i> egész oldal 8 frt, féoldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; <i>a borítékon</i> egész oldal 4 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 2 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árengedmény adatik. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr. Egyes szám ára 15 kr.</p>	<p>A kiadóhivatal kezelője Rózsa Sándor főiskolai háznagy, kinek nevére intézendő a lap minden anyagi dolgára s a hirdetésekre vonatkozó küldemény.</p>
---	--	---

Gróf Degenfeld József, mint egyházkerületi főgondnoki jelölt.

A szeptember 8-ikán megtartott egyházkerületi közgyűlés után nagyszámú, tekintélyes gyűlési tagokból álló értekezlet gyűlt össze, ahol a főgondnokságra emlegetett kitűnő férfiak azon határozott nyilatkozata után, hogy magokat jelölteni nem engedik, mert magok is Degenfeld József gróf megválasztását óhajtják, az értekezlet nagy lelkesedéssel s egyhangulag a nemes gróft jelölte a tiszántúli ev. ref. egyházkerület nagydíszú és nagy felelősséggel járó főgondnoki állására.

Nagydíszú, egyszersmind nagyfelelősségű nálunk a főgondnoki állás. Eddig ugyan legtöbbszörre úgy fogták fel azt, mint pusztán méltóságot, melylyel kötelezettségek nem járnak. Elégnek tartották a közgyűléseken való megjelenést és elnöklést, hogy így az egyházi és világi elem paritása nyílt kifejezésre jusson.

Nézetünk szerint az egyházkerület egész területén a főgondnok tiszte az egyházközségek és egyházmegyék autonomiájának teljes tiszteletben tartása mellett az egyházak anyagi ügyeinek vezetését élénk figyelemmel kísérni s oda munkálni, hogy azok okos, pontos kezelése által az egyházak biztos fenmaradása, fejlődése, sőt virágzása lehetővé tétessék; a főgondnok tiszte az alkotmányos tényezők igénybe vételével oda munkálni, hogy a lelkeszek helyzete javíttassék s az 1848. évi XX. t.-czikkben biztosított javadalmazás ténylegesítése által emeltessék vagy legalább tűrhetővé tétessék, — a főgondnok tiszte különösen a debreczeni főiskola vagyonának nemcsak hű megtartása felett öröködni, hanem annak a vagyonnak okos és czélszerű rendszer szerint való vezetése, ha szükség, a kezelésnek és gazdálkodásnak egé-

szen új alapokra fektetése által jövedelmezőségét fokozni, sőt azt új források felkeresése által növelni és gyarapítani. Mert az igények folyvást, gyors tempóban növekednek. Nagyon természetesen. A kor haladása s az iskolák fokozatos fejlettsége egymást feltételező, egymásra folyvást visszaható tényezők. Hajdan, sőt e század elején is az összes bölcséleti, theologiai és jogi szak ellátására 5—6 tanár elég volt, ma csak a jogi akadémiának 8—10 tanára van; a hat osztályú gymnasium munkáját praeceptorok végezték, ma 15 rendes és 3 helyettes vagy segéd tanár működik benne, de ez a szám is csekély, holott a debreczeni főgymnasiumnak jelen keretében is 20 rendes professorra volna szüksége; hátha még a felső négy osztály mellett is parallel osztályokat állítanánk, a mint a tényleges szükség parancsolja.

De a főiskola jelenlegi keretén belől nem lehet maradnunk, nem is akarunk maradni. A zsinat által tervezett bölcsészeti szak- és tanárképző sem elegendő már sokaknak, egyetem kell. De mi történt akár az egyik, akár a másik létesítésére? A gyűlt adományok elenyésző csekélyek akárcsak a bölcsészeti és tanárképző felállítására is, egyetemre pedig gondolni sem szabad azok miatt. Akarjuk meglevő intézeteit a főiskolának folyvást a kor színvonalán tartani, akarunk-e bölcsészeti szakot és tanárképzőt, melyre nekünk oly nagy szükségünk van, mint a mindennapi kenyérre, akkor oly embert kell főgondnokul a gátra állítani, ki az alapvagyton rendezése, újabb források nyitása által célhoz tud vezetni. Maga a főiskola ügye egy egész s még pedig nagy munkára képes, lángbuzgalmú embert követel. *Ilyen lesz gróf Degenfeld József.* E főiskola oszlopa, erőssége, díszje, büszkesége volt Debreczennek és a tiszántúli ev. ref. egyházkerületnek ezelőtt, hadd legyen ezután is! Ha

valamikor, most van szükségünk arra, hogy tudományban, műveltségben a korrallal haladhasunk s a versenyben vagy elleneinkkel való küzdelemben diadallal megállhassunk.

Válaszszatok pusztá jelszóra hallgatókat, ha idegen czélokra néztek, de ha alkotó, fenntartó, építő erőt kerestek, a ki az egyházat és a mi büszkeségünket a főiskolát előbbre vinni akarja is, tudja is, akkor szavazzatok gróf Degenfeld Józsefere.

És még egyet. A kik az egyház kormányzatára vállalkoznak, habár csak egy kised egyházközségben is, azoknak a vallásosságban, az egyháziasságban csak úgy, mint a lelkipásztoroknak jó példával kell előljárniok. Gróf Degenfeld József vallásosságával, egyháza iránti nagy szeretetével a reformáció korában élt jeleseinkre emlékeztet. Családjának története a reformáció több százados történetével egybeforrott s e történet bűvös hatása érzik meg lelkén.

Jelleme szilárd, mert elvei, meggyőződésai szilárdak. Egyházáért tenni, fáradni, egyházának érdekeit lent és fenn okossággal és méltósággal képviselni tudja. Szegényt és gazdagot egyiránt becsül, a kicsinyt is, ha érdemes rá, becsülni tudja. Ilyen főgondnok kell nekünk!

Éljen hát gróf Degenfeld József, a tiszántuli ev. ref. egyházkerület főgondnoka!

Tiszamenti.

Még egy pár szó a szigorú kálvinistaságról.

Megvallom, némileg félve válaszolok Eröss Lajos t. kollegámnak a „Szigorú kálvinistaságról” írt fejtegetéseire, mert nagyon rosszul esik, hogy oly erős fegyverzetű ember oly igen könnyen megczáfolható argumentumokkal áll elő. Ugy látszik nekem, hogy az igen tisztelt lelkész úr most, hogy szólt, még inkább perverzített fél lett, mintha nem szólt volna.

Mindenekelőtt megjegyzem, hogy különben nyugodt, higgadt fejtegetéseinek az a része, a melyben az erkölcsbírók fölött erkölcsbíroskodik, nem egészen illik össze a cikk elején álló igérettel, hogy t. i. „*tárgyilag*” megjegyzéseket vet papírra. En ugyanis a „Szigorú kálvinistaság” című cikkemben de még csak egy árva szóval sem „tetszelegtem magamnak a többi *tisztársak* rovására.” Hanem t. kollegámnak nagy baja az, hogy mikor én a kálvinisták fogyatkozásairól, hibáiról, bűneiről szólok, akkor mindjárt a kálvinista „lelkészekre” gondol. Én igen is azokra a kálvinistákra gondolva, a kik sokat káromkodnak, kártyáznak, korcsmáznak, részegeskednek, paráználkodnak, korholtam e bűnököt s buzdítottam a szigorú kálvinistákat, hogy e nagy és igazán nem kálvinista dolgok ellen is küzdjenek. Mikor tehát ezeket Eröss t. kollegám a lelkészek becsületének a rovására való tetszelegésnek nevezi, daczára annak, hogy én általánosságban a kálvinisták bűneiről szóltam, akkor ő jár el helytelenül, mert azt sejteti, hogy még a lelkészek közt is *lehetnek* olyanok, a kik a kártyát,

meg a bort túlságosan kedvelik. Azt a czélzást sem értem el, hogy nekem „a nemzet napszámosságainak égbe kiáltó nyomorúságáról fogalmam sincs.” Nekem nemcsak fogalmam van, de öntudatosan küzdök azért, hogy e nyomorúságon segítsenek azok, a kik arra hivatottak. Ajánlom is mindeneknek e szempontból is figyelmébe az Uj Óramutató című művet, a mely ép most hagyta el Hornyánszky V. sajtóját (ára: 50 kr.) s abban egy *evangéliumi napi lap tervezetét*. Mert kérem, a Debreczeni Prot. Lap egy-egy oly szép vezércikkét, a minő Gergely Károlyé, épen csak azok hallják meg, a kik a nyomorban vannak. De ha nekem sikerül azt a sok bizalmatlanságot eloszlatnom s napi lapot szerkesztenem, nem pártpolitikai czélokra, hanem az evangéliomi és szabad szellem ápolására, hát én ebben egy hasábon napról-napra arról írok, hogy mily óriási áldozatokat hoz a magyar protestánsizmus a magyar kulturának, a mellette levő hasábon pedig leírom a szegény prot. egyházak, lelkészek és tanítók nyomorúságát, leírom és ismertetem azokat a szörnyűséges conventióleveleket, meg azoknak a lelkészeknek és tanítóknak a bajait, nyomorult életmódját (pl. azt, hogy kaszálniok kell, hogy megélhessenek) s *megrendül tőle az egész magyar közvélemény*.

A mi Eröss t. kollegámnak a képekre vonatkozó fejtegetéseit illeti, arra nézve először is azt az alázatos kérést intézem hozzá, hogy ha még valamikor nem abban a lapban czáfol, a melyben az én cikkem megjelent, legyen szíves álláspontomat egész teljességében ismertetni. Mert hiszen én egyáltalán nem kardoskodtam a „képek” mellett. Sőt nyíltan kijelentettem, hogy igenis veszélyt hozhatnak reánk s hangsúlyoztam, hogy e veszélyt az által lehet megelőzni, hogy a templomba képeket nem állítunk. Ezt mind méltányos dolog lett volna t. kollegámnak elmondania. Azután meg helyesen czítal tőlem, hogy t. i. *az új testamentomi történeteket is szemléltetéssel akarom taníttatni* s később mégis azt mondja, hogy nálam *hittani dolgokban is a szemléltetés a fő*. Persze azután vonja a rettenetesnél-rettenetesebb következtetéseket. Megkímélhette volna magát e következtetésektől, mert hiszen én azt egyáltalán nem mondtam, hogy: *hittani dolgokban is a szemléltetés a fő*. Itt elragadta a polemizálás vágya t. kollegámat, mert hiszen ő bizonyára nagyon jól tudja, hogy a mit ő nekem tulajdonít, nem egyértelmű azzal: *az új testamentomi történeteket is szemléltetéssel akarom taníttatni*. Még erre nézve is megjegyeztem, hogy a kinek nem tetszik a szemléltetés, hát örülök rajta, ha képek nélkül is boldogul. Én a magam részéről csak azt hangsúlyozom, hogy a ki a Krisztust képekben kiábrázolja a szemléltetés okáért, az még nagyon jó kálvinista is lehet, esetleg jobb is, mint az, a ki nem ábrázolja ki. Mert nem ilyen dolgokon fordul meg a jó kálvinistaság. Az egyetemes református egyház hitvallása — ámbár ez helytelen kifejezés, mert az egyetemes református egyháznak nincs hitvallása, s mi magyarok az egyetemes református egyház gyűléseire csak úgy néha-néha szoktunk követeket küldeni, nem hogy hitvallást megállapítani tetszenénk neki — sehol sem szól az ellen, hogy embert nem szabad kiábrázolni. Az pedig, a mit Eröss t. kollega állít, hogy a Krisztus most már csak igaz Isten, egy rettenetes dogmatikai botlás, a mit egyetlenegy hitvallással sem lehet igazolni. Ugyan mi történt a Krisztus megdicsőült testével, miután mennybe ment? Hogy ehetett feltámadása után, ha akkor már nem volt ember? Hogy írták meg róla a Csel. I. rész 9. versét? Hogy jelenhet meg ítéletre? Hogy láthatják meg mindenek szeméi?

Hogy írhatja róla Pál apostol feltámadása és mennybe-
menetele után: Egy az Isten s egy a közbenjáró Isten
és az ember között, **az ember** Jézus Krisztus. Remélem,
az Isten ígéjének ez a döntő bizonyága visszahozza
t. kollegámat rendkívüli nagy tévedéséből. Mert a mi
ref. hitünknek ép oly becses része az, hogy a Krisztus
igaz ember, mint az, hogy: *igaz Isten*. És arra nem is
gondoltam, hogy t. kollegámnak a szemléltetés mivolt-
táról is bővebben kell szólnom. Hiszen a szemléltetés
csak *egyik*, csak *kezdő* része a tanításnak. *Mindent*
szemléltetni egy tárgyban sem szokás. És én azt soha
sem mondtam, hogy a Krisztusra vonatkozólag mindent,
az ő isteni voltát is kell szemléltetni. Határozottan hang-
súlyoztam, hogy azért szabad kiábrázolni, mert igaz
ember is, tehát csak emberi voltára nézve szemléltetjük,
de pl. azt, hogy ő előbb volt, mint Ábrahám, nem
szemléltetjük. Ha tehát a Krisztust, mint Istent *nem*
szemléltetem, nagyon természetesen nem jutok oda,
hogy az Atyát vagy a Szent Lelet akarjam szemléltet-
tetni. Oh bizony Rembrandtot soha sem átkozta ki a
ref. egyház szép festményeiért. A „Debreczeni Prot.
Lap“ szerkesztőjét, meg a tiszántúli ref. püspököt sem
fogja kiátkozni, a miért Zichy Mihály „Messiás“ cz.
képét ajánlják. Jámbor Lajost sem fogja pápistának tar-
tani senki, a miért könyveivel sok kálvinista családnak
örömöt szerzett. Azt a sok szigorú angol, skót, amerikai
református hittérítőt sem fogjuk kiátkozni, a miért szép
képeikkel azt az érdeklődést keltették, a melynek ered-
ménye több millió keresztyén. Mert mindezek minden
lehető alkalommal hangsúlyozzák, hogy a Krisztust,
mint embert ábrázolják ki. Én a mint mondtam, örülök,
ha Eröss t. kollega hatalmas irodalmat állít elő képek
nélkül, a kik az ország minden részéből írják hozzá a
leveleket; de azt is remélem, hogy mindig lesznek, a kik,
míg a képtisztelet és imádás ellen küzdenek, a túlságos
merevségben is meglátják a veszélyt.

Még csak Kálvin Jánost kell megvédenem Eröss
t. kollegámmal szemben. Tudom, hogy nagyobb mind-
nyájunknál s hogy a clevelandiek abban a balvélemény-
ben ne maradjanak, a miről Eröss t. kollega szolt, hát
én már tettem valamit, míg *Eröss* kollega, hogy népünk
Kálvin Jánost megismerje, nem tett még semmit. Én
már megírtam Kálvin János életrajzát röviden s Hor-
nyánszkynak én adtam a tanácsot, hogy Buday János
ref. lelkész úrral irassa meg hosszabban. Eröss t. kol-
legám pedig igen sok ref. lelkészszel együtt Kálvin
Jánosról a nép számára sem nem írt, sem felolvasásokat
nem tartott, pedig tarthatott volna és jó munkát vége-
zett volna és remélem, fog is tartani, mert az mégis
csak rettenetes dolog, hogy kálvinista népünk, sőt elő-
kelőségünk is, Kálvin Jánost igazán nem ismeri. Ez is
nagy hiány ám. De bizony — sajnálattal legyen mondva
— még oly kiválóan tudós ember is, mint Eröss kol-
lega, sem jól ismeri. Méltóztassék csak Kálvin levelezéseit
újra elolvasni, — ámbár K. szeretetreméltóságát nem-
csak ezek bizonyítják — majd meggyőződik róla, hogy
Kálvin János, a ki az Isten ügyéért való harczában
szigorú és hajthatatlan tudott lenni, tele volt valami
rendkívüli *szeretetreméltósággal*. Hány szegény embernek
intézte el ügyes-bajos dolgát! Akárki folyamodott hozzá,
panaszát meghallgatta és segített rajta. A zsidók akkori-
ban nagyon megvetett emberek voltak, de Kálvin János
ezekkel is a legszívélyesebben társalgott, a mi azt is
bizonyítja, hogy Kálvin a bűnnel szemben ugyan, kivált
ha az nagy művét veszélyeztette, nem volt szeretetre-
méltó; de bizony, engedjen meg Eröss kollegám, ő
annyit tett a szegényekért, nyomorultakért, barátaiért,

üldözött felelőért, a szegény pogányokért (mert Kálvin
János külmisziót is folytatott), hogy bizony azt kell róla
mondanunk, hogy nemcsak nagyobb, de szeretetre-
méltóbb is volt mindnyájunknál. Kérem, ne fessük nagy
embereinket feketére csak azért, hogy igazunk legyen!

Az ellen pedig tiltakozom, a mit Eröss t. kollegám
saját szakállára állít: *Az is nyílt kérdés még, hogy Kálvin
látogatta-e valóban a nép alsó osztályait*. De bizony
inkább az a nyílt kérdés, hogy t. kollegám, a ki sok
mindent jól megtanult, nem hagyott-e rettenetes héza-
gokat tanulmányaiában? Oh be szép! Kálvin János elindul,
látogatja a híveket lelkésztaírsaival a Jézus Krisztus ne-
vében, a ki ránk bízta, hogy az éhezőknek kenyeret
adjunk, a ruhátlanoknak ruhát adjunk, még a foglyokat
is meglátogassuk, s aztán egyik lelkésztaírsa azt mondja
neki: Ide ne menjünk; nagyon rongyos ház ez! Ide se;
hisz a ki itt lakik, annak nagyon kevés jövedelme van.
Ide se; hisz a ki itt lakik, az nem végzett főiskolát.
És Kálvin János, a ki az ember igazi kincsének az Isten
kegyelmét tartotta, azt mondja: Biz' ide ne menjünk;
alsó osztályuak ezek. Ugyan, kedves kollegám, őriz-
kedjék az ilyen lehetetlen beszédektől s ne menjen lépre
Kampschulténak. Hiszen azt, a ki Kálvin Jánosról na-
gyon keveset tud is, tudja, hogy nem az „osztályok“
szempontjából tartotta ő látogatásait, hanem azért, hogy
az úrvacsorához méltóképen előkészítve jöjjenek a hívek?
Talán Kampschulte csak nem állít olyan badarságot is,
hogy Kálvin János az „alsó osztályuakat“ az úrvacs-
orához nem engedte. És ha az alsó osztályuak a Jézus
Krisztus vendégei lehetnek, hát akkor tán mi is szóba
állhatunk velök. Kérem, kedves kollega úr, a református
egyházban nincsenek „alsó osztályuak“ és pedig Kálvin
János szerint sem. De ha ezer Kálvin János tanítaná is,
hogy a Jézus Krisztusnak 10,000 frtnyi jövedelemmel
bíró megváltottait meg szabad látogatni, de az 500 frttal
bíró nem szabad, a gazdagot szabad és kell, de a sze-
gényt nem: nohát az ilyen tanítás ellen minden kicsiny-
ségem mellett is tiltakoznám. És én nagyon örülök,
hogy Debreczén nagy *munkára* indul, de merem állítani,
hogy ha sikert akar aratni, akkor a köréje sorakozóknak
abból a forrásból, a mely Kálvint erőssé tette, nagyon
sokat kell meríteniök. E forrás a Krisztus evangélioma
s Istennek ereje.

Szabó Aladár.

Válasz Szabó Aladár úrnak.

Megigértem, hogy e fent olvasható s a legközön-
ségesebb indulatok gőzétől athatott, idegen izü s kö-
szénszagu cikkecske tartalmáért, legyen az bármilyen,
megharagudni nem fogok. Mint házi gazda jó előre s
magának, — a cikk beküldése óta nálam egy napot
töltött — Szabó Aladárnak ígértem meg. Nos hát én
állok a szavamnak. Nem haragszom. Kissé ugyan nehéz
dolog ilyen tartalmu s formájú cikkek olvasásakor
józan embernek nem boszankodnia s különösnek tünik
fel előttem, hogy épen Szabó Aladár az, ki többszörös
tapasztalatom szerint a béketűrésnek a lelkével nem
valami bő mértékben rendelkezik: de mindamellett is a
mit megigértem, vissza nem szívom tehát nem
haragszom.

Azt azonban nem ígértem meg, hogy ha ez elmél-
kedésszerű válasza folyamán véletlenül (?) eltévelyedik,
hát én majd akkor is néma leszek, mint a hal s
propter bonum pacis hallgatni fogok. Nem! Az igaz-
ságot felderíteni s e célra a tisztességes eszközöket
felhasználni nemcsak a Szabó Aladár kizárólagos joga,

hanem minden embernek Isten által belé oltott és így veleszületett keresztyéni kötelessége.

Ez a szempont az, mely arra kényszerít, hogy a fenti epés s kesernyész ízű cikkekére symptomatice azonnal reflektáljak s az abban foglalt állításokat kellő értékekre leszállítsam. Hogy ezt megtehessem, választomat két részre osztom. Szólok először és főképpen a felvetett kérdések érdemleges tartalmáról s ezután egész röviden a személyemet illető merész állításokról.

Bevezetésekként azonban mindenképp meg kell jegyezni a következőket:

En a Szabó Aladár állításait az *utolsó betűig* hüen idéztem; azokhoz egy jöttát sem tettem s a mit összeirt, mindenesetre részletesebben ismerttettem, mint ő cselekvé az én cikksorozatommal. Hogy aztán egyes tétéleit jobban megszelleztettem, mint a többit, az egyfelől természetesen következik az elvi ellentétekből, másfelől abból, hogy szorosán véve csakis ezek a tétélek függöttek össze az én nyilvánosságra hozott reflexióimmal. A „polemizálási vágy” meg egyenesen az ő kenyere és nem az enyém. Mert a tényállás ez: én a „Debreczeni Protestáns Lap” több számában közlök egy tárgyilagos cikksorozatot, ebben a cikksorozatban Szabó Aladár még csak czélzást sem teszek s ő az ő saját lapjában jönnek találja az én szigorú kálvinistaságomról egy vezércikket kanyarítani. Kiben pezseg hát kettőnk közül a polemizálási vágy? Én bennem, vagy Szabó Aladárban? Mondja meg a nyájas olvasó. Eppen így jártam vele a mult esztendőben is.

És most térjünk a dologra. Szabó Aladár kollegám a Krisztus képekben való kiábrázolását didaktikai szempontból helyesnek, theologiai álláspontjáról pedig megengedhetőnek vallja, mert a Krisztus ember is. Én azt állítom, hogy a Krisztus feltámadása, de *megdicsőülése* után az *anyagot* tekintve csak Isten, a kit református hitelvek szerint kiábrázolni nem szabad.

Most következik aztán részéről a dogmatikai bizonyítás. A Krisztus feltámadása után evett; mennybe ment; mint ember Jézus Krisztus közbenjáró; eljő itélni és meglátják őt a mi szemünk. Hát mind ez így van megírva az evangéliumban tagadhatatlanul s soha sem jutott eszembe ezeket figyelmen kívül hagyni. De hát miféle református exegesis vagy domatika az, mely ez evangéliumi igazságokat akképpen magyarázza, mint Szabó Aladár tisztelt kollegám? Hiszen annak az évésnek a czélja a tanítványok előtt való *bizonyoságtétel* vala s ha a Krisztus azzal a közönséges, romlandó s anyagból való létére anyagból táplálkozó testtel ment volna fel az Atya jobbjára, mely földi életében az emberi testtel azonos vala, akkor ma is ennie kellene. Ugyanazért erre nézve hátrább majd Pál apostollal bátor leszek egy kis felvilágosítást adni. A többi felsorolt argumentum exegetikai szempontokból annyira erőtelen, hogy azoknak a megdöntéséhez még csak dogmatikai készütség sem szükséges és majd, a mint mindjárt látni fogjuk, megfelel rájuk implicite néhány nagy theologus.

Kálvin azt mondja: „Quoniam conversatus est secundum corporis praesentiam, quadraginta diebus cum discipulis suis et eis deducuntibus videndo non sequendo ascendit in coelum et non est hic: ibi enim sedet ad dexteram Patris et hic est; non enim recessit praesentia majestatis. Ergo secundum praesentiam majestatis semper habemus Christum; secundum praesentiam carnis recte dictum est discipulis; Me autem non semper habebitis. Habuit enim illum Ecclesia secundum praesentiam carnis paucis diebus:

modo fide tenet oculis non videt.” (Inst. L. 2. Cap. 16. 14.) Ismét: „Visibili enim forma e celo descendet (majd lentebb megmagyarázza, hogy mi módon értjük ezt) qualis ascendere visus est; ac omnibus apparebit cum ineffabili regni sui majestate, cum immortalitatis fulgure, cum immensa divinitatis potentia, cum Angelorum satellitiat.” (Csel. 1. 11; Máté 24. 30; 25. 31.) Mindezeket így fejti meg: „Nam etsi non morientur naturali modo et ordine qui ad iudicium ultimum in vita mortali supererunt, *mutatio tamen illa, quam patientur*, quia instar mortis erit non impromptie mors appellatur. Non omnes quidem dormituros certum est sed immutabuntur omnes. Quid istud est? Interibit et absorbebitur uno momento mortalis eorum vita et in novam penitus naturam transformabitur.” (I. Kor. 15)

Tudom jól, hogy Szabó Aladár kollegám mindezt igen jól érti; de mert valamelyik este nálam rendkívül nagy lelkesedéssel beszélt Augustinusról és Athanasiusról: elő tehát az ő kedvéért ezekkel a nagy egyházi atyákkal.

Augustinus (Tom. 3. Lib. de Ag. Christ. C. 25.) „Corpus non ascendit in coelum; Dominus enim ascendit; corpus autem non ascendit, sed levatum est in coelum, illo levante, qui ascendit.”

Athanasius meg a Krisztus dicsőségéről szólván, az Atya jobbjáról tesz tanuságos elmélkedést, a hova a Krisztus ment, illetéknépen (Opera. Basileae 1556. Tom. quart. 13-ik lap): „Sciendum vero, quod Dominus noster et Deus Jesus Christus post suam, quam ex Spiritu sancto et ex Maria perpetua virgine sumpsit, incarnationem, post humanam formam, totamque post assumptam humanam sine tamen peccato et infirmitate, naturam postquam tanta edidisset miracula essetque crucifixus et tertia die resurrexisset secundum scripturas: post modum assumptus est et consedit ad dextram Dei: Dexteram vero Dei cum audis ne locos, vel figurarum positiones circumscribere. Dextrum et enim et sinistrum sunt finitorum, quae describi possunt: Deus autem increatus est, et infinitus: cui nulla ascribi forma et qui nec ipse circumscribi queat. Dexteram vero Dei quando audieris, majestatem Dei et gloriam intellige. *Et Dei quidem Filius et Deus*, sicuti dictum est: post adimpletam totam dispensationem tandem assumptus est.” És ezt kiegészítőleg: „non est Deus sicuti sunt homines humanam habens figuram; absit.” (75-ik lap.)

Különben, mert Szabó kollegám szives volt nekem Kálvin leveleinek átolvasását ajánlani, viszonzatszolgálat képpen felhivom figyelmét ennek az Athanasiusnak nevezetesen pedig idézett műve 1-ső kötetének mindjárt az első részében foglalt „Contra Idola” czimű értekezése tanulmányozására.

S hogy egy régi magyar kálvinista író nézetét is idézzem: Geleji Katona ezt mondja: „a Krisztus teste innen alól a földről az ő istenségének ereje és hatalma által részszerint és az ő *megdicsőült testének néminemű természet felett való tulajdonsága által*, mely a könnyűség és az ide s tova menetelben való fáradságtalan serénység, felvitetett az egekbe” (Váltság Titka 51-ik lap.)

Világos tehát, hogy az az átváltozás, melyet Pál apostol I. Kor. 15-ben oly felségesen ír le, a Krisztus testével is megtörtént; lényegében a „szóma pszüchikon”, „szóma pneumatikonná” lön s bár titok, hogy mi módon fogjuk őt egykor meglátni, de éppen a Pál apostol leírása után nem megmagyarázhatatlan. Ezt figyelembe véve s arra a bizonyoságtételre is gondolva, a mit János evangéliuma 1-ső részében a „Logosz” istenségére olvasunk: vétkesek azok, a kik a Krisztust

kiabrázolja. Így értett erről a református egyház 300 esztendő óta; így értettek főleg a mi magyar kálvinista elődeink s szerettem volna, ha Szabó kollegám ennek az általam egyetemesnek nevezett hitvallásnak a megczáfolása kedvéért *részletesen* kiterjeszkedett volna mindazon erősségekre, a melyeket ismeretes cikksorozatomban én részletesen felsoroltam s a melyek a képek kérdésében minden kétséget kizárólag nekem adnak igazat. Így a legnagyobb sajnálatomra e tárgyban hozzá több szavam nincs.

Feleltem, hogy az még nyílt kérdés, hogy vajjon Kálvin látogatta-e valóban a nép alsó osztályait, úgy t. i. a mint azt Szabó Aladár tenni szeretné (mert nem teheti phisikai okok miatt sem!) Hát jegyezze meg kollega ur, hogy én akkor csak a rövidség okáért hivatkoztam csak két íróra. De vannak ilyenek többen is. Ott van p. o. *Dorner* (Geschichte der prot. Theologie 1867. 374—404. lapok) Kálvinról azt mondja: „Er ist nicht ein Mann des Volkes, wie Luther gewesen, sondern in seiner Sprache mehr der Gelehrte, und seine Wirksamkeit als Prediger und Seelsorger kann daher mit der Luthers nicht verglichen werden.“ *Zahn* Kálvin szenvedélyes természetéről beszél, mely „mind neki magának, mind másoknak sok fájdalmat és szomorúságot okozott.“ Ez tehát még egy kifejtésre váró szigoruan tudományos kérdés, melyet én Szabó Aladár indokolatlanul odavetett egy állítására per tangensem említettem fel s abból bizony kár volt azokat a rettenetes következtetéseket levonni, a melyeket a tisztelt tanár úr levont. En azokról cikkemben, egy árva szó nem sok, annyit sem szólottam. De hát ez neki kedvencz vesszőparipája s valamibe csak bele kellett kapaszkodnia. Fogadjon el tőlem egy tanácsot; hagyja ott azt a tanári katedrát s választassa meg magát egy 8—10000 lelkes egyházba lelkésznek; akkor aztán huzzuk meg a szíjjat; lássuk hogy „quid valeant humeri!“ Így még mint vándor predikátornak is nagyon könnyű a dolga . . .!

S most röviden végezzünk a személyes kérdéssel is.

Egyszer „rendkívül tanult“ majd „erős fegyverzetű“ s ismét „hiányos dogmatikai készütségű“ theologusnak nevez. Egy szuszra igazán sok! Hanem legyen nyugodt! Egyik jelzöt nem becsülöm többre a másikon. Biz úgy van az, hogy csak részszerint vagy *benünk* az ismeret. És bár én szívesen elismerem, hogy kollega ur nagyon tanult ember (szégyen is volna egy budapesti akadémiái tanárra, ha egy szerény falusi papnál többet nem tudna!) de elég volna nekem, ha ezt tudnám, a mit még Szabó Aladár *nem* tud; a többit szívesen elengedném! Aztán mire való azt feszegetni, hogy mit irt ön eddig és mit nem irtam én, meg a többi lelkésztársam? Hát erre, mert kényszerít rá, két határozott megjegyzést teszek. Az egyik ez: ön ott ül azon az akadémiái katedrán; ideje bőven van, mert egy-egy esztendőben hónapokig vakácziózik és zarándokol London-tól a Szávaig. En itt küzdöttem az adminisztráció, igazhirdetés és más egyéb dolgaim közepette egy nagy egyházközszéggel s *a mint a legközelebbi vasárnapon szeméivel látta* sokszor annyi időm sincs, hogy a családommal ebédeljek. Ha ez 10 esztendő óta megfordítva lett volna, merem mondani, hogy ma az én nevem is ott volna a Szinnyei által szerkesztett „Magyar Irók“ díszes koszorujában. A másik a mit figyelmebe ajánlok az, a mi Péld. 25. 14-ben írva van: „*mint a ködök és a szél, melyekben nincsen eső, olyan a férfit a ki kérkedik.*“ Hagyjuk el azt az émelgős öndicsőítést! Bizzuk az ítéletet az Istenre s másodsorban az utánnunk

következő nemzedékre. Hogy reám nézve milyen lesz ez az ítélet? nem tudhatom. De egyet igenis tudok! Tudom nevezetesen azt, hogy soha senki sem fogja rólam elmonhatni, (ha becsületes!) hogy a mit a szigoru kötelességen túl tettem, *pénzért* tettem volna!

Az erkölcsi bíróságra azt gondolom, sort aligha kerít vala, ha velem cikke beküldése előtt beszél . . .! Különben az asztalomnál hallhatta más ember szájából is. Tudjuk, értjük azt mindnyájan igen jól, tehát ne feszegezzük. Hogy milyen jó akarója a lelkeszi statusnak azt abból bizonyítani akarni, a mit még ezután akar tenni . . . kissé bajos dolog.

Ennyit válaszul. Azt gondolom eléggé tárgyilagos voltam; pedig megvallom, nehezen ment Más tekintetben pedig a békeség Istene velünk!

Püspökladány, 1896. szept. 8.

Eröss Lajos.
cv. ref. lelkész.

TANÜGY.

A református népiskola.

II.

A tanítóképzés.

Ma a református egyház ott áll, hogy nem kap tanítót, a mikor néhány év mulva arról kell gondoskodnia, hogy azokba a kisebb egyházakba, a hova rendes lelkész nem jut, legalább lévitákat tudjon elhelyezni. Mert nemcsak a theologia, hanem a tanítóképezde is elnéptelenedett. Az ez évi debr. ref. tanítóképző intézetről kiadott értesítőben megdöbbenve olvassuk, hogy a négy évi tanfolyamon az év végén összesen 63 növendék volt.

A református tanítóképezdek benépesítésének két eszköze van; az egyikkel *előre haladunk* a másikkal *viisszafelé fejlődünk*.

Előre haladunk akkor, ha jó fizetés által keresetté tesszük a tanítói állást; a mely jó fizetés alatt az adott viszonyok s a nyolcz évi tanulás figyelembe vételével, miként a debr. ref. tanítóképző intézeti értesítő, úgy én is a 600 forint törzsfizetést s az ötödéves korpótlékot értem; visszafelé pedig akkor, ha a midőn tanítóképző intézeti növendék nem akad, *a tudományos képzés mértékét lejjebb szállítjuk* s onnan veszünk tanítónak valót, a hol találunk.

Azt hiszem miszerint a debr. ref. tanítóképző intézet tanárkara elkésett azzal a derék javaslatával, hogy a tanítói fizetés, legalább a tehetősebb egyházakban, a törvényes járulékokon kívül 600 forintra emeltessek. A református egyház ott követte el a végzetes hibát, hogy 1868 óta folytonosan új meg új iskolai épületeket emelt, új meg új tanítói állomásokat szervezett, a helyet hogy a meglévőket bensőleg teljesen kiépítette s az állomásokat jó fizetésadás által keresetté tette volna. Ezt a tévedést csak most veszi észre, a mikor a népiskolák dologi érdemére hozott áldozat minden jövedelmét felemésztette s ma már a tanítói megérdemelt törzsfizetést anyagi erejének összeroppanása nélkül bajosan adhatja meg.

Ez a javaslat tehát nem csak azzal a pótlással lesz kivihető, hogy a ref. egyházakban a tanítói törzsfizetés, a törvényes járulékokon kívül *az állami segély igénybevételével* 600 forintra emeltessek. A méltányoságon kívül az állami segély megadása mellett sokkal

nyomásabb indok lesz a tanítóhiány miatt már is bekövetkezett fennakadás.

A református egyháznak itt is elől kell járni s kimutatni az államnak, miszerint a tanítóhiány megszüntetésére nincs más *egészséges* gyógyszer, mint a törzsfizetés 600 forintra emelése. Mert a tanulói pálya meg van nehezítve. A gimnázium négy alsó osztályát közepes tehetségű tanuló évi 100 forint költségen alul nem végezheti; a ki pedig négy osztályon át ezt a költséget kibirta, az hacsak nem nagyon gyenge szellemi tehetség tovább megy. Eddig tehát a képezde kevés kivétellel az anyagi és szellemi szegények, ezután csak az utóbbiak menedékhelye lenne, arra pedig sem az állam sem az egyház nem vágyakozhatik. Fájdalom, — ugymond e század elején egyik dunántúli püspök — gyermekeink nevelésére egész ember kellene, s mi legtöbbször a leggyarilóbbakat küldjük e fontos állásra.

A tanítóképezdek benépesítésének másik eszköze az, ha a tudományos képzés mértékét lejjebb szállítjuk.

Amerikában nem kérdezik, ki hány osztályt végzett s hány évig hallgatta a szaktanfolyamot; ha valaki, mint autodidakta kiképezte magát s kiállja a szakvizsgát, lehet tanár, ügyvéd doktor stb. Nálunk azonban nem megy ilyen amerikaiasan, mert annak is meg van az a hátránya, hogy igen sokszor a felületesség trónol a tudományok csarnokában.

Nálunk az érettségi bizonyítványt tartják az általános alapképzettség s a szakbizonyítványt a szakképzettség *conditio sine qua non*-jának.

Ez az oka, hogy a mi négy középiskolai alap s erre épített szakképzettségünk vajmi kevés súlylyal bír és bír a társadalomban. Hát ha még lejjebb szállítjuk a tudományos képzés mértékét s megyünk vissza a Felbiger, illetve a Ratio educationis által megteremtett normális iskolákhoz, a mely korról a neveléstörténet a következő figyelemre méltó adatokat jegyezte fel: „Ha elgondoljuk, hogy kivált faluhelyeken, a tanító sovány kenyérére csak mindenféle elzülött, kétes existenciájú professionisták, u. m. kiszolgált káplárok, keresetnélküli vagy dologkerülő mesteremberek, kicsapott diákok stb. aspiráltak, úgy legkevésbé sem fogunk csodálkozni a szellemi és erkölcsi niveaunak azon a szánalmas alacsonyágán, a melyen az e korbéli iskolamestereket találjuk. A protestánsoknál másképen, de végeredményében nem sokkal jobban állott a tanítóképzés ügye. Főiskoláikban, másnemű szakképzések hiányában a theologia dominált; a legkülönbözőbb állású és élethivatású emberek tereltettek a theológiára; így a leendő falusi rektorok, kántorok is. Ezekre való tekintettel tanították e főiskolák egynemelyikében a nevelést is s ez kétségbevonhatlan előnye a protestánsok e korbéli tanítóképzésének, de a máz, melyet a leendő iskolamesterek állásukra magukkal vittek, néha csak arra való volt, hogy a kirívó ellentéteknél fogva neveléses, vagy az *önmeghasonlás kikerülhetlenségénél* fogva szánandó alakokká váljanak.“ *

Kevés kivétellel ma is ilyen embereknek tartja a társadalom azokat, a kikre legdrágább kincsét, szülők szemefényét s a haza jövő reményeit bizza. Hát ha még lejjebb szállítjuk a tudományos képzés mértékét!

Pedig a visszafejlődés útjára tényleg már rálépünk, mert vannak képezdek, a hol, a ki csak elő mer állani, a tanítói tekintély s még inkább a társadalom kimondhatatlan kárára oklevelet nyer. Mi reformátusok

* Paed. encycl. 869. lap.

idáig még nem jutottunk s bizton reményelem, hogy nem is fogunk jutni. Van azonban egy dissonans hang a depr. ref. tanítóképezde értesítőjében is, a mely szó szerint így hangzik: „Bevételnek azok is, kik a fent jelzett osztályokat, (t. i. négy közép osztályt) nem végezték ugyan, de az azokban taníttatni szokott tantárgyakból a latin és német, illetve francia nyelv kivételével kielégítő eredménnyel magán vizsgálatot tenni képesek“.

Nincs erre a *pusztán látszólagos engedelményre* semmi szükség, mert az az intézet eddigi jó hírnevének rovására történhetik. A tanítóképezde még most csirájában van, de épen azért a *tanító egyház* hivatása azt fejleszteni s nem mások után menni, hanem másokat előre törekvő példával vezetni.

Lehet hogy a depr. ref. tanítóképezde eddig gyakorolt *jóakaratu szigorúsága miatt* még inkább megnéptelenedik, de az ott levőket teljes megnyugvással s első sorban fogják egyházaink tanítókul vinni, s az a megnéptelenedés is csak a tanítói fizetésrendezések vajudó kora alatt tart, azután ismét a depr. ref. tanítóképezdeé lesz a vezérszerep.

És most nézzünk be a mi debreczeni ref. tanítóképezdénk belső életébe.

Ha jó gyakorlati tanítókat, isteni és emberi törvényeket respektálni tudó, alkalmazkodó, de nem önállótlan, minden szépért, nemesért lelkesedni tudó, de nem minden lében kanál ifjakat bocsát ki az életbe a képezde, akkor az feladatának magaslatán áll, ha nem.. akkor *nem!*

Válasszuk kétfelé a tanítóképezde teendőit; egyik része az *elmélet*, másik a *gyakorlat*. Az elméleti ismeretet adja a tanárkar, az elsajátított elméleti ismereteket pedig tervszerűen alkalmazza a gyakorló iskola.

A mi az elméletet illeti, azzal nyugodtan kiállhatja a versenyt a depr. ref. tanítóképezde bármelyik felekezeti vagy állami képezdével, sőt öntetszergés nélkül vindikálhatja magának a vezérszerepet is.

Nem tulságos sokat ad abból, a mi elméleti, de annál többet, a mi gyakorlati becsesl bir. Azt a neveléstörténelemmel foglalkozók nagyon jól tudják, miszerint a felekezeti tanítóképezde több külső eszközzel bír a vallásos nevelésre, pedig ez a tanítónak egyik lényeges szüsége, mint az állami. Hátha még hozzáveszünk, hogy a mi képezdénk vallásos irányu nevelése sem kelet sem nyugot felé nem gravitál, hanem egyzersmind a magyar nemzeti nevelés szolgálatában is áll.

Fontos intézkedés tanítóképezdénk életében, hogy az 1886-ban megszakított gazdasági szakoktatás az 1887-ik évben ismét életbe lépett, hogy a kertészet, szőlőmivelés, méhészet, selyemhernyótenyésztés, növénytermelés, kis gazdaság berendezése s állattenyésztésből szerzett ismeretekkel a leendő tanítók ne pusztán önmaguknak használjanak, hanem tanácsaikkal, példáikkal a nép foglalkozási viszonyai szerint másokat is serkentsenek és buzdítsanak.

Azokban nálunk is van két lényeges hiány. Egyik az, hogy a *zene és ének tanítása*, — bár olykor-olykor kiváló orgonisták is kerülnek ki — képezdénkben el van hanyagolva, holott a ref. egyháznak a hit és erkölcs tanításán kívül nincs is más elkülönített érdeke mint jó népiskolai énektanítás s templomi éneklésünknek énekekkel vagy orgonával való vezetése. Általános tapasztalat szerint iskolai és templomi éneklésünk, istenitisztelestünk ezen lényeges alkatrésze, az utóbbi időkben hanyatlott. Vajha mielőbb siker koronázná a tanítóképezdei tanárkarnak az egyházkerülethez betér-

jesztett azon kérelmét, hogy a 6-ik rendes tanári szék, az ének-zenetanári tanszék felállíttatnék.

A másik lényeges hiány az, hogy ha már a tanítóképzésben nem tanítanak egyházjogot, úgy az egyházi szervezetről, szertartásainak jelentősége és céljairól, az egyházban a lelkészek és tanítók közti viszonyról talán az első éves teológusokkal együtt hallgatnának a negyedéves tanítóképezdészek; hiszen ez utóbbiak közül nemcsak tanítók, hanem a változott viszonyok folytán lévíták is többen lehetnek. Vajjon ez eljárás nem hozná-e közelebb az egyházhoz a tanítót, a ki talán épen az e tekintetben nyújtott fogyatékos nevelés miatt nem ismerte fel azon viszonyt, a melyben mint behívatalnok, egyházával szemben tartozik lenni.

Az egyetemes egyház, mely egyenlő szeretettel neveli papjait és tanítóit, ezt a főiskola falain belőli közeledést, együtt munkálkodást nemcsak megnyugvással hanem edes örömmel is tekintené.

Végül, mielőtt a gyakorlóiskolára térnék, felemlitem, hogy a tanárkar a szükséges jóakaratu szigor alkalmazása mellett növendékeivel a legnagyobb bizalommal és közvetlenséggel érintkezvén, azoknak intelligenciája napról-napra erősödik.

Földes.

Vincze József.

KÖZÉLETÜNK.

A nagyszalontai egyházmegye közgyűlése.

A Bihar- és Aradvármegyékben fekvő terjedelmes nagyszalontai egyházmegye nyári közgyűlését folyó év *augusztus 19-én* tartotta Nagyszalontán, a gymnasiumnak e célra nem felette alkalmas rajztermében. A közgyűlés — melyen Széll Kálmán esperes és Tisza Kálmán e. m. gondnokot volt szerencsénk a kettős elnöki széken tisztelhetni — élénk és kedves emlékü marad a nem nagy számmal megjelent gyűlési tagok előtt. Az elnökök mellett Balog Ambrus, Nagy Imre, dr. Márk Ferencz, Böszörményi Lajos s Hajdu Elek lelkészi s Tisza István, Benedek László, dr. Balog Elek s Hadházi Kálmán világi tanácsbírák segítették elő alapos hozzászólásaikkal a gyűlés gyors lefolyását. Az egyházak közül (a tanácsbírákén kívül) Ant, Kőte-Gyán, K.-Apáti, Lippa, M.-Sas, Arad, B.-Böszörmény, B.-Sebes, Sonkolyos, Homoróg, N.-Zerind, Tamásda, S.-Keresztur, Árpád, N.-Harsány és Csermő voltak lelkészeik s küldötteik által képviselve. A tanítói kart Szabó József n.-zerindi rektor s Varga Károly ágylai tanítók képviselték.

A gyűlést 9 óra után kevéssel Széll Kálmán esperes imája nyitotta meg, melynek elhangzása után üdvözölvén az egybegyűlteket, kegyelettel emlékezett meg a tiszántúli egyházkerület elhunyt főgondnoka: *Vállyi Jánosról*, kinek emlékét jegyzőkönyvben örökíti meg e. megyénk. A korán elhunyt szakáli lelkésztől, *Kiss Györgyről* szintén megemlékezett az elnöki megnyitó. Aztán a képviselők igazoltatván, a tárgysorozat 24 pontban állapított meg.

Balog Ambrus főjegyző a szavazatbontó bizottság jelentése alapján tudomásra hozza, hogy az egyházmegyei aljegyzőségre 33 egyházból beérkezett 45 érvényes szavazatból ifj. Tisza Kálmán 32 szavazatot, Szikszai Lajos 9 szavazatot es ifj. Balog László 4 szavazatot kapott s így ifj. Tisza Kálmán egyházmegyei világi aljegyzőül nagy többséggel megválasztott. A közgyűlés általános hangos éljenzessel fogadta a jelentést s még

inkább azt, hogy az érdemdús apának méltó fia levelében elfogadta az aljegyzőséget, sajnálatát fejezvé ki a felett, hogy nem jelenhetett meg a mostani gyűlésen eskütelre. (Mert hát nyáron nemcsak egyházmegyei gyűlések, hanem *hadgyakorlatok* is szoktak lenni.)

Azért a mi örömünk így is teljes s legyen szabad ez úton is üdvözölni ifj. Tisza Kálmánt, mint a nagyszalontai egyházmegye világi aljegyzőjét.

E szép, derűs jelenetre jött a ború. Balog Ambrus főjegyzőnk nemcsak lemondott a főjegyzőségről, de ki is jelentette, hogy még is marad lemondása mellett. Mély sajnálattal vették tudomásul.

Az esperesi jelentés adatait nem áll módomban közölni. A kép, melyet a gondos jelentés élénk színekkel fest, meg fog jelenni a jegyzőkönyvben. Ugy egyházi, mint iskolai életünk — a jelentés szerint — halad, fejlődik. Az egyház hajóján rések, ütések nincsenek.

A különféle jelentések letárgyalása után a *csermői* leányegyház kérvénye az egyház önállóítása (hivatalosan anyásítás) tárgyában, örvendetes tudomásul vétetett s az egyházi törvények 41. és 50. §§. értelmében az kimondatott. En ugyan (azt tartják) érdekelt fél vagyok, de azért kimondhatom, hogy ez igen szép — hogy úgy mondjam — „millennáris lépés“ volt az egyházmegyétől.

Szentleányfalván a hívek 4500 frtos templomot óhajtanak építeni s gyűjteni fognak Aradmegyében.

A beregi egyházmegye átirata, hogy a kerületi jegyzőkönyv tárgymutatója ingyen adassék, nem talált visszhangra, de annál élénkebb eszmecserét szült a szathmári „Szózat Biky K. ügyében.“ Az előadó ugyan azt ajánlta, hogy a felett is térjen napirendre a közgyűlés, de Tisza István, Balog Ambrus, Böszörményi Lajos és a két elnök több oldalról megvilágítván a kérdést, kimondja egyházmegyénk, hogy a szathmári „Szózat“ helytelenül cselekszik, midőn egy jogerős egyházkerületi határozat ellen így agitál, — de másfelől óhajta, hogy az e tekintetben hézagossá törvény (míg megváltoztatva nem lesz) mindenkor úgy alkalmaztassék, hogy a „*presbiteriumok jogai csorbát ne szenvedjenek.*“

A közalapi és ref. segélyegyleti kérvények mind pártolólág terjesztetnek föl a kerületre.

Végül megemlítem, hogy az elhunyt Szathmári Zsigmond számvevőszéki tag helyébe *Kovács Károly* szalontai járásbíróvá választotta meg a közgyűlés, melyet 12 órakor rekesztett be az elnökség.

Csermő (Aradmegye), 1896. aug. 31.

Vadas Gyula.

A bihari egyházmegye közgyűlése.

A bihari ev. ref. egyházmegye f. hó 4-én tartotta ez évi második közgyűlését N.-Váradon Szabó Károly esperes s Ritoók Zsigmond gondnok elnöklete alatt. A gyűlésen szép számmal vettek részt úgy a lelkészek, mint világiak, bár a tárgysorozat ezuttal kivételesen igen rövid volt s nagyobb fontossági ügy alig volt napi renden.

A gyűlés lefolyása különben a következő volt: Elnöklő esperes buzgó ima után a gyűlést megnyitván legelsőben is felolvasta évi jelentését, melynek bevezető részében, megható szavakban emlékezik meg néhai *Vállyi János* egyházkerületi főgondnok haláláról. Majd áttérve az egyházak szellemi es anyagi állapotának jellemzésére, örömmel jelenti, hogy egyházmegyénkben úgy a szellemi, mint az anyagi téren örvendetes előhaladás tapasztalható; az egyházpolitikai törvényeknek a vallás-erkölcsi életre semmi visszahatása nem

észlelhető, a mennyiben a lefolyt év alatt úgy az újonnan születettek szülei, mint a házassági életre lépők nem mellőzték az egyházi szertartás igénybe vételét s csakis a stólafizetés maradt el néhány esetben, mely inkább a szűk anyagi körülménynek tulajdonítható; a nazarénizmus és baptizmus terjedésében is mintha némi hanyatlás állott volna be, a mennyiben több helyen a megtévelyedettek visszatértek egyházunk kebelébe. Ez a körülmény a lelkészek fokozottabb tevékenységének örvendetes jele.

Születtek száma az egyházmegye területén a lefolyt egy év alatt 1213 fi, 1225 nő, összesen 2437. Házasságra léptek tiszta ev. ref. vallásuak 394 pár, vegyes vallásuak 87 pár, összesen 481 pár; Meghaltak 867 fi, 854 nő, együtt 1721.

Tankötelesek 6—12-ig 6033. Iskolába járók 5857. Tankötelesek 12—15-ig 2094. Iskolába járók 1642. Konfirmáltak 903-an.

A kegyes adakozások összege a lefolyt év alatt pénzértékben kerek 10,084 frtot tett ki, mi szintén szép jele a hívek áldozatkészségének! Tőkepenze és alapítványa van 36 egyháznak, összesen 69,361 frt 97 krban. Az egyházakban mindenütt béke és jó rend honol Mező-Telki kivételével, hol a lelkészi legelőföld elkülönítése miatt, néhány izgató felzavarta az egyház békéjét.

A nagyterjedelmű esperesi jelentés jegyzőkönyvbe vétetni rendeltetett s *Vállyi János* egyházkerületi főgondnok elhunyt felett az egyházmegye érdemeinek jegyzőkönyvi megörökítése mellett fejezi ki fájalmát és részvétét.

Ezek után a következő ügyek nyertek elintéztést: A tanügyi bizottság javaslatára a tanügyi bizottság tagjait megválasztották *Makay Károly* évesdi lelkész, *Kis Gyula* és *Eszenyi Károly* tanítók.

A számvéviszék jelentése tudomásul vétetett.

Az egyetemes lelkészi értekezlet felterjesztésére kimondatott, hogy az országos lelkész özvegy gyámolda részére nemcsak a belépti járulékok, de az évi 2½ %-os tagsági díjak is, az egyházmegyei gyámpénztárból fizetessenek azok helyett kik a régi lelkészgyámoldának tagjai.

Az egyházkerületi képviselőkül újabb 3 évre ismét megválasztották *Biró János* örvéndi lelkész és *Kiss Elek* világi tanácsbíró. A k.-n.-révi missiói lelkész *Karácson Imre* jelentése tudomásul vétetett.

A szatmári egyházmegye körirata a helyettes esperes jogainak a kerület gyűléseken való megóvása ügyében, mint ez idő szerint már tárgyaltan — rendes esperessé választatván az illető — mellőztetett.

Kágyi Lajos volt n.-várad kerületi fogházi lelkész világi pályára lépven, oklevele megsemmisítése végett az egyházkerületi közgyűléshez felterjesztés intéztetik.

Domokos Károly n.-várad vallásnár s felavatott lelkész, fogházi lelkészül alkalmaztatásához az egyházmegye hozzájárul.

Báró Königsvarter Hermanné 200 frtos millenniumi alapítványa a kis-szántói ev. ref. iskola részére, közönnel vétetik tudomásul.

Puszt-Ujlak tanítója fizetésének az állam által 400 frtra való kiegészítése iránt beterjesztett kérvénye pártolólág terjesztetik föl.

Mező-Telkiben az általános ingyeniskoláztatás fellátása folytán a tanító termény-tandijjáruléka pénzértékben való megváltása helyeslőleg vétetett tudomásul.

A lessi egyház iskolahelyiségét az állami iskola részére 10 évre bérbe adhatja.

A mező-telki lelkészi legelő ügyében — melyet bár a község kiadott, de a felízgatott lakosok azt tőle

ismét elvették — az egyházmegyei ügyész a birtokper megkezdésére útasított.

A kis-jenői egyház azon kérelme, hogy iskolatelkét az államnak állami iskola helyéül örök áron eladhassa, némi pótlások végett visszaútasított.

Az országos közalapsegélyre ajánlottak: egyházak: *Fugyi, H.-K.-Szaldobágy*; lelkészek: *Bokros Benedek, Háger Miklós, Józsa Gábor, Nánássy Imre.*

Ref. segélyegyleti segélyre: *M.-Kakucs, K.-N.-Rév, Fugyi és F.-Vásárhely* egyházak.

Rendkívüli államsegélyre: *Doma Gyula, Ács Endre, Józsa Gábor, Karácson Imre és Nánássy Imre* lelkészek.

Ezután a közgyűlés véget ért s a lelkészek a Széchenyi vendéglő egyik külön termében kedélyes közebédre gyűltek össze, hol megjelent körükben a szeretve tisztelt egyh. m. gondnok, mélt. *Ritoók Zsigmond* kir. táblai elnök is.

Körösvölgyi.

ADATOK

a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez.

36. A nagy-ecsedí ev. ref. egyház történelmi adatai.

(Folytatás.)

XII. Anno Dni 1703. m. Xbris. Én Szathmári R. István, méltatlan mostani Ecsedi L. Pásztor, kicsiny harangunk tehetetlenségét s az hallgatók kárát az lelkiekben látván s orvosolni akarván, helyeket elhagyott, ide Ecsedben közzenk szállott Fábjánháziakkal, Harangjok ideig való ide engedéséről szólottam és *Simon Ferencz, Simon János, Vida Lőrincz, Pályi Ferencz* uraimék harangjokat ide engedték, mely 30 esztendőül fogva Debreczenben állott az Comaromiaknál, de ugy, hogy valamikor akarják, mint sajátjokat kezekhez vehessék, magok vagy maradékjok és a proprietas ő mellettök megmaradjon. Azért én 1703. d. 18. Xbris. N. Ónodi András Deák komám úram szekerén, N. Tárkányi Péter vicze hadnagy k. uram edgy lovánn, magam két lovánn, nemzetes *Matolcsi Miklós* zászlótartó és *Tárkányi György* katona (Ecsedi) uraiméktul kísértetvén lovaikon elmentem Debreczenben és onnan az úr nevében ad. 21. Xbris az Harangot elhoztam, d. 22. szinte eszközök nem létek miatt Tornjunkban fel nem tehetvén, alatt helyhezettük, nagy ünnepek után helyére igyekeztvén az fellebb való conditio alatt. Isten áldja meg az Ecsedi Ecclst örökké. Irtam 1703. d. 23. Xbr. oldalirás: „1704. d. 19. Januarii tettük fel a harangot régi Tornjunkban az Ur nevében.“

XIII. 1703. 6. Maji. Isten kegyelmessége által az régi n. Templomban reggel kezdetett az Belgiumi s kolozsvári mód szerint való cultus; hogy az Mi Atyánk s egyéb hirdetések után, az Praedikátornak az Cathedrában állásában lenne az utóbbi éneklés, azután az conclusoria Benedictio, mely után lenne az községnek kioszlása: ez lett azért, hogy az alkalmatlan magyar szokás szerint való utolsó éneklés kori kioszlás elrontatván, az szebb s illendőbb ritus vétetnék elő, az sz. Gnrlis végzéséből, keresztyéni szabadságbul, nem kárhoztatván edgy általjában az különben cselekedőket. Erre volt conceptuska ex. Mal. 1. 6. Phil. 1. 27—29. Ekkor Praefectus volt Nztes Pápai János uram, Hadnagy *Tárkányi Péter* uram, városi bíró *Czafóó Sz. János* uram.“ Praedikator Szathmári R. István, Schola Mester pedig *Szepsi András* uram.“ (Arch. hátlapján.)